

ISSN 2518-1483 (Online),
ISSN 2224-5227 (Print)

2021 • 4

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ
ҰЛТТЫҚ ҒЫЛЫМ АКАДЕМИЯСЫНЫҢ

БАЯНДАМАЛАРЫ

ДОКЛАДЫ
НАЦИОНАЛЬНОЙ АКАДЕМИИ НАУК
РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН

REPORTS
OF THE NATIONAL ACADEMY OF SCIENCES
OF THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN

PUBLISHED SINCE JANUARY 1944

ALMATY, NAS RK

Бас редактор:

ЖҮРҮНОВ Мұрат Жұрынұлы, химия ғылымдарының докторы, профессор, ҚР ҰҒА академигі, Қазақстан Республикасы Ұлттық ғылым академиясының президенті, АҚ «Д.В. Сокольский атындағы отын, катализ және электрохимия институтының» бас директоры (Алматы, Қазақстан) Н = 4

Редакция алқасы:

БЕНБЕРИН Валерий Васильевич (бас редактордың орынбасары), медицина ғылымдарының докторы, профессор, ҚР ҰҒА академигі, Қазақстан Республикасы Президенті Іс Басқармасы Медициналық орталығының директоры (Алматы, Қазақстан) Н = 11

РАМАНҚҰЛОВ Ерлан Мирхайдарұлы (бас редактордың орынбасары), профессор, ҚР ҰҒА корреспондент-мүшесі, Ph.D биохимия және молекулалық генетика саласы бойынша Ұлттық биотехнология орталығының бас директоры (Нұр-Сұлтан, Қазақстан) Н = 23

ӘДЕКЕНОВ Серғазы Мыңжасарұлы, химия ғылымдарының докторы, профессор, ҚР ҰҒА академигі, «Фитохимия» халықаралық ғылыми-өндірістік холдингінің директоры (Қарағанды, Қазақстан) Н = 11

САНГ-СУ Квак, Ph.D (биохимия, агрономия), профессор, Корей биогылым және биотехнология ғылыми-зерттеу институты (KRIBB), өсімдіктердің инженерлік жүйелері ғылыми-зерттеу орталығының бас ғылыми қызметкері (Дэчон, Корея) Н = 34

БЕРСІМБАЕВ Рахметқажы Ескендерұлы, биология ғылымдарының докторы, профессор, ҚР ҰҒА академигі, Еуразия ұлттық университеті. Л.Н. Гумилев (Нұр-Сұлтан, Қазақстан) Н = 12

ӘБИЕВ Руфат, техника ғылымдарының докторы (биохимия), профессор, Санкт-Петербург мемлекеттік технологиялық институты «Химиялық және биотехнологиялық аппаратураны оңтайландыру» кафедрасының менгерушісі (Санкт-Петербург, Ресей) Н = 14

ЛОКШИН Вячеслав Нотанович, медицина ғылымдарының докторы, профессор, ҚР ҰҒА академигі, «PERSONA» халықаралық клиникалық репродуктология орталығының директоры (Алматы, Қазақстан) Н = 8

СЕМЕНОВ Владимир Григорьевич, биология ғылымдарының докторы, профессор, Чуваш Республикасының еңбек сінірген ғылым қайраткері, «Чуваш мемлекеттік аграрлық университеті» Федералдық мемлекеттік бюджеттік жоғары білім беру мекемесі Акушерлік және терапия кафедрасының менгерушісі (Чебоксары, Ресей) Н = 23

ФАРУК Асана Дар, Хамдар аль-Маджида Хамдард университетінің шығыс медицина факультеті, Шығыс медицинасы колledgejiniң профессоры (Караби, Пәкістан) Н = 21

ЩЕПЕТКИН Игорь Александрович, медицина ғылымдарының докторы, Монтана штаты университетінің профессоры (Монтана, АҚШ) Н = 27

КАЛАНДРА Пьетро, Ph.D (физика), Нанокұрылымды материалдарды зерттеу институтының профессоры (Рим, Италия) Н = 26

РОСС Самир, Ph.D, Миссисипи университетінің Фармация мектебі өсімдік өнімдерін ғылыми зерттеу орталығының профессоры (Оксфорд, АҚШ) Н = 26

МАЛЬМ Анна, фармацевтика ғылымдарының докторы, профессор, Люблин медицина университетінің фармацевтика факультетінің деканы (Люблін, Польша) Н = 22

ОЛИВЬЕРО Rossi Сезаре, Ph.D (химия), Калабрия университетінің профессоры (Калабрия, Италия) Н = 27

«Қазақстан Республикасы Ұлттық ғылым академиясының баяндамалары»

ISSN 2518-1483 (Online),

ISSN 2224-5227 (Print)

Меншіктеуши: «Қазақстан Республикасының Ұлттық ғылым академиясы» Республикалық қоғамдық бірлестігі (Алматы қ.). Қазақстан Республикасының Ақпарат және қоғамдық даму министрлігінің Ақпарат комитетінде 29.07.2020 ж. берілген № KZ93VPY00025418 мерзімдік басылым тіркеуіне қойылу туралы күелік.

Тақырыптық бағыты: өсімдік шаруашылығы, экология және медицина саласындағы биотехнология; физикалық және химиялық ғылымдар.

Мерзімділігі: жылдан 6 рет.

Тиражы: 300 дана.

Редакцияның мекен-жайы: 050010, Алматы қ., Шевченко көш., 28; 219 бөл.; тел.: 272-13-19
<http://reports-science.kz/index.php/en/archive>

© Қазақстан Республикасының Ұлттық ғылым академиясы, 2021

Типографияның мекен-жайы: «Аруна» ЖК, Алматы қ., Муратбаева көш., 75.

Главный редактор:

ЖУРИНОВ Мурат Журинович, доктор химических наук, профессор, академик НАН РК, президент Национальной академии наук Республики Казахстан, генеральный директор АО «Институт топлива, катализа и электрохимии им. Д. В. Сокольского» (Алматы, Казахстан) Н = 4

Редакционная коллегия:

БЕНБЕРИН Валерий Васильевич (заместитель главного редактора), доктор медицинских наук, профессор, академик НАН РК, директор Медицинского центра Управления делами Президента Республики Казахстан (Алматы, Казахстан) Н = 11

РАМАНКУЛОВ Ерлан Мирхайдарович (заместитель главного редактора), профессор, член-корреспондент НАН РК, Ph.D в области биохимии и молекулярной генетики, Генеральный директор Национального центра биотехнологии (Нур-Султан, Казахстан) Н = 23

АДЕКЕНОВ Сергазы Мынжасарович, доктор химических наук, профессор, академик НАН РК, директор Международного научно-производственного холдинга «Фитохимия» (Караганда, Казахстан) Н = 11

САНГ-СУ Квак, доктор философии (Ph.D, биохимия, агрохимия), профессор, главный научный сотрудник, Научно-исследовательский центр инженерных систем растений, Корейский научно-исследовательский институт бионауки и биотехнологии (KRIBB), (Дэчон, Корея) Н = 34

БЕРСИМБАЕВ Рахметкожи Искендирович, доктор биологических наук, профессор, академик НАН РК, Евразийский национальный университет им. Л.Н. Гумилева (Нур-Султан, Казахстан) Н = 12

АБИЕВ Руфат, доктор технических наук (биохимия), профессор, заведующий кафедрой «Оптимизация химической и биотехнологической аппаратуры», Санкт-Петербургский государственный технологический институт (Санкт-Петербург, Россия) Н = 14

ЛОКШИН Вячеслав Нотанович, академик НАН РК, доктор медицинских наук, профессор, директор Международного клинического центра репродуктологии «PERSONA» (Алматы, Казахстан) Н = 8

СЕМЕНОВ Владимир Григорьевич, доктор биологических наук, профессор, заслуженный деятель науки Чувашской Республики, заведующий кафедрой морфологии, акушерства и терапии, Федеральное государственное бюджетное образовательное учреждение высшего образования «Чувашский государственный аграрный университет» (Чебоксары, Чувашская Республика, Россия) Н = 23

ФАРУК Асана Дар, профессор Колледжа восточной медицины Хамдарда аль-Маджида, факультет восточной медицины Университета Хамдарда (Карачи, Пакистан) Н = 21

ЩЕПЕТКИН Игорь Александрович, доктор медицинских наук, профессор Университета штата Монтана (США) Н = 27

КАЛАНДРА Пьетро, доктор философии (Ph.D, физика), профессор Института по изучению наноструктурированных материалов (Рим, Италия) Н = 26

РОСС Самир, доктор Ph.D, профессор Школы фармации Национального центра научных исследований растительных продуктов Университета Миссисипи (Оксфорд, США) Н = 26

МАЛЬМ Анна, доктор фармацевтических наук, профессор, декан фармацевтического факультета Люблинского медицинского университета (Люблин, Польша) Н = 22

ОЛИВЬЕРО Росси Чезаре, доктор философии (Ph.D, химия), профессор Университета Калабрии (Калабрия, Италия) Н = 27

Доклады Национальной академии наук Республики Казахстан»

ISSN 2518-1483 (Online),

ISSN 2224-5227 (Print)

Собственник: Республикансское общественное объединение «Национальная академия наук Республики Казахстан» (г. Алматы). Свидетельство о постановке на учет периодического печатного издания в Комитете информации Министерства информации и общественного развития Республики Казахстан № KZ93VPY00025418, выданное 29.07.2020 г.

Тематическая направленность: *биотехнология в области растениеводства, экологии и медицины; физические и химические науки.*

Периодичность: 6 раз в год.

Тираж: 300 экземпляров

Адрес редакции: 050010, г. Алматы, ул. Шевченко, 28; ком. 219; тел. 272-13-19
<http://reports-science.kz/index.php/en/archive>

Editor in chief:

ZHURINOV Murat Zhurinovich, Doctor of Chemistry, Professor, Academician of NAS RK, President of the National Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan, General Director of JSC "Institute of Fuel, Catalysis and Electrochemistry named after D.V. Sokolsky" (Almaty, Kazakhstan) H = 4

Editorial board:

BENBERIN Valery Vasilievich, Doctor of Medicine, Professor, Academician of NAS RK, Director of the Medical Center of the Presidential Property Management Department of the Republic of Kazakhstan (Almaty, Kazakhstan) H = 11

RAMANKULOV Erlan Mirkhaidarovich, Professor, Corresponding Member of NAS RK, Ph.D in the field of biochemistry and molecular genetics, General Director of the National Center for Biotechnology (Nur-Sultan, Kazakhstan) H = 23

ADEKENOV Sergazy Mynzhasarovich, Doctor of Chemical Sciences, Professor, Academician of NAS RK, Director of the International Scientific and Production Holding «Phytochemistry» (Karaganda, Kazakhstan) H = 11

SANG-SOO Kwak, Ph.D in Biochemistry, Agrochemistry, Professor, Chief Researcher, Plant Engineering Systems Research Center, Korea Research Institute of Bioscience and Biotechnology (KRIBB) (Daecheon, Korea) H = 34

BERSIMBAEV Rakhmetkazhi Iskendirovich, Doctor of Biological Sciences, Professor, Academician of NAS RK, L.N. Gumilyov Eurasian National University (Nur-Sultan, Kazakhstan) H = 12

ABIYEV Rufat, Doctor of Technical Sciences (Biochemistry), Professor, Head of the Department of Optimization of Chemical and Biotechnological Equipment, St. Petersburg State Technological Institute (St. Petersburg, Russia) H = 14

LOKSHIN Vyacheslav Notanovich, Professor, Academician of NAS RK, Director of the PERSONA International Clinical Center for Reproductology (Almaty, Kazakhstan) H = 8

SEMENOV Vladimir Grigorievich, Doctor of Biological Sciences, Professor, Honored Scientist of the Chuvash Republic, Head of the Department of Morphology, Obstetrics and Therapy, Chuvash State Agrarian University (Cheboksary, Chuvash Republic, Russia) H = 23

PHARUK Asana Dar, professor at Hamdard al-Majid College of Oriental Medicine. Faculty of Oriental Medicine, Hamdard University (Karachi, Pakistan) H = 21

TSHEPETKIN Igor Aleksandrovich, Doctor of Medical Sciences, Professor at the University of Montana (Montana, USA) H = 27

CALANDRA Pietro, Ph.D in Physics, Professor at the Institute of Nanostructured Materials (Monterotondo Station Rome, Italy) H = 26

ROSS Samir, Ph.D, Professor, School of Pharmacy, National Center for Scientific Research of Herbal Products, University of Mississippi (Oxford, USA) H = 26

MALM Anna, Doctor of Pharmacy, Professor, Dean of the Faculty of Pharmacy, Lublin Medical University (Lublin, Poland) H = 22

OLIVIERRO ROSSI Cesare, Ph.D in Chemistry, Professor at the University of Calabria (Calabria, Italy) H = 27

Reports of the National Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan.**ISSN 2518-1483 (Online),****ISSN 2224-5227 (Print)**

Owner: RPA «National Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan» (Almaty). The certificate of registration of a periodical printed publication in the Committee of information of the Ministry of Information and Social Development of the Republic of Kazakhstan **No. KZ93VPY00025418**, issued 29.07.2020.

Thematic scope: *biotechnology in the field of crop research, ecology and medicine; physical and chemical sciences.*

Periodicity: 6 times a year.

Circulation: 300 copies.

Editorial address: 28, Shevchenko str., of. 219, Almaty, 050010, tel. 272-13-19

<http://reports-science.kz/index.php/en/archive>

© National Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan, 2021

Address of printing house: ST «Aruna», 75, Muratbayev str., Almaty.

BIOTECHNOLOGY

REPORTS OF THE NATIONAL ACADEMY OF SCIENCES OF THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN

ISSN 2224-5227

Volume 4, Number 338 (2021), 5 – 12

<https://doi.org/10.32014/2021.2518-1483.52>

UDC 664.723:631.243.3

IRSTI 68 85 35

Askarova A.^{1*}, Alpeissov Y.¹, Barzhaksina B.¹, Askarov A.²

¹Kazakh Agrotechnical University named after S. Seifullin, Nur-Sultan, Kazakhstan;

²Almaty Technological University, Kazakhstan.

E-mail: e_alpeisov@mail.ru

SUBSTANTIATION OF THE POSSIBILITY OF INCREASING THE EFFICIENCY OF DRYING OF GRAIN BY METHOD OF ACTIVE VENTILATION

Abstract: this article analyzes existing installations for active ventilation of grain (further in the article: AVG) in containers (bunkers, silos), identifies their main disadvantages. Experimental study has been carried out to assess the technological efficiency of existing installations for AVG during stationary storage in a container. As a result of the analysis of the obtained results of the experimental study, the cause of the inhomogeneous temperature field inside the grain mound was revealed due to the uneven distribution of the air flow (working agent) in the intergrain space. When designing the air distribution channel of the installation, the need to comply with the law of conservation of mass for a continuous medium, for example, an air flow, was not taken into account. A ventilated bunker with a rational design of an installation for active ventilation of grain has been proposed. The principal difference between the bunker and the existing ones lies in the method of uniform distribution of the air flow inside the grain mound. The installation for the implementation of this method includes two channels designed for injecting air into the mound and removing the exhaust air together with the evaporated moisture when drying the grain using the active ventilation method. The law of conservation of mass is observed due to the cone-shaped design of the air distribution channels, as a result of which a uniform temperature field and humidity are created in the intergrain space of the mound.

Key words: installation, bunker, grain, storage, active ventilation, drying, humidity, temperature, intergrain space, mound of grain, air, distribution channels.

Introduction. The issue of grain storage after harvesting with an improvement of quality indicators requires the implementation of various measures depending on the type and initial condition of the grain. The most important of these measures is the AVG in the open area and in the granariestanks. The essence of AVG is to prevent overheating of the grain by cooling the self-heating mass. Wet grain mass can be dried by active ventilation with atmospheric air. AVG with warm dry air after harvesting increases the germination energy of immature grains, improves the quality of subsequent products.

The issue of improving the processes of drying and cooling is always actual topic in companies in relation to grain receiving, initial processing and storage. The interest of specialists in the AVG technology is associated with the versatility of the application of the corresponding installation along with the simplicity of their design.

Increasing the intensity of ventilation of grain in the hoppers such as "Petkus" (Germany), BV (Russia) is directly related to the rationality of relate dequipment's working elementsdesign.

The purpose of the study: identification of the disadvantages of existing installations for the AVG, the choice of an effective method for AVG and rational design of the installation air distribution channels.

Research objectives: analysis of the essence of AVG and factors affecting the process efficiency; comparative analysis of known equipment for grain ventilation and drying; choose an effective way of grain ventilation and rational equipment design;analysis of the influence of the chosen design on the efficiency of the process.

Expected results: raises of the technological efficiency of grain storage with a decrease in cost of the processes; requirements for preventive

processing of grain, are met improved the sanitary and hygienic working conditions.

Main part. Active ventilation of wet grain using atmospheric or heated air during warm dry weather limits the growth of microorganisms. As a result, the duration of stable storage of grain increases and its quality indicators improve.

The main parameters of the process of active ventilation of grain, according to which the technological mode of operation of the equipment is established, are the flow rate, the temperature of the fuel assembly and the humidity of the air flow; the height of the grain mound and the duration of ventilation.

Factors affecting the efficiency of active ventilation of grain: type of grain, initial moisture $w_{in.gr}$ (%) and temperature $T_{in.gr}^0C$ of grain, frequency of ventilation, air velocity v_{air} (m/s), height of the grain mound H_{mound} , moisture w_{air} (%) and temperature t_{air}^0C air, climatic conditions and season. Indicators of efficiency of stationary ventilation of grain in elevator silos and buildings of granaries: ripening of unripe grain; ensuring the quality of grain for the intended purpose; preparation of seeds for sowing; gas treatment of grain to prevent the viability of pests; prevention - cooling; preliminary drying of grain.

Methods of active ventilation of grain and equipment. Depending on the purpose of ventilation and the type of grain storage, appropriate types of installations are used. Known installations for warehouses with inclined and horizontal bottoms, as well as bunkers. Depending on the design features, they separate installations for stationary ventilation and floor-standing ones for grain storage rooms. Floor-standing installations are divided into stationary, mobile and telescopic.

The main disadvantage of the known methods of active ventilation of grain and related equipment is the uneven distribution of air in the intergranular space. Analyzing the features of installations for AVG, it is possible to determine the reasons for this deficiency. The methods of AVG in the mound, depending on the direction of air movement, are divided into horizontal and vertical. Floor ventilation systems for grain in warehouses and some bunker installations ventilate grain in a vertical direction. The technological efficiency of such ventilation units depends on the height of the grain mound and its initial moisture content.

The ventilated bunkers, developed by the firm "Pectus" (Germany) and type VB (Russia), are intended for storage of seed grain [1,2,3,8]. Inside the hopper there is an installation for universal use: for ventilating a self-heating mass of grain or drying wet grain. The main working elements of the installation are two cylinders with a perforated

surface, between which there is a ventilated mass of grain. During ventilation, the air flow is forced into the inner cylinder. Through the openings of the side wall of the cylinder, the air flow enters the intergranular space and through the openings of the side walls of the outer cylinder, air with moisture is directed into the atmosphere. In the inner air distribution cylinder there is a piston, the position of which is adjusted by means of a winch through block. The location of the piston determines the height of the grain mound. If the hopper is not fully loaded with grain, the piston must be below the upper level of the grain. The ventilated «Pectus» hopper can be used to dry wet grain to equilibrium moisture content. For this, a heater is provided in the ventilation system to heat the air to a certain temperature. The advantages of such bunkers are simplicity of design, ease of maintenance, small footprint due to the height of the body, full mechanization and automation, adjustable height of the mound, the use of electricity due to the integrated equipment of the system for drying grain, etc.

The main drawback of ventilated bunkers is revealed as an uneven distribution of air flow in the intergranular space. The air speed decreases as it moves along the cylindrical distribution channel due to the increase in aerodynamic drag. A constant cross-section of the channel in height negatively affects the distribution of air along the height of the ventilated grain mass. This means that when choosing the design of the air distribution channel, the developers did not take into account the law of conservation of mass. The method of regulating the height of the ventilated grain layer does not completely solve the problem associated with uneven air distribution, and also increases operating costs.

According to the method of horizontal ventilation of grain in bunkers, two systems are adopted: for air injection and for suction of exhaust air with moisture released in the form of steam. Accordingly, depending on the purpose of the system, two fans are adopted, operating simultaneously.

As the results of exploratory research have shown, the duration of horizontal ventilation of the grain mound is 3...5 times less than the vertical. However, the air consumption per unit mass (1 ton) of grain is 3,0...3,5 times more, while the air heated by 2^0C . Therefore, the method of horizontal ventilation of grain is more expensive than the of vertical. The height of the grain embankment is limited depending on its initial moisture content. According to the results of the study, with a grain mound height above 1,5 m, unit costs increase

sharply, and the technological efficiency of the process decreases [8].

The formulation of the ventilation problem does not exclude the possibility of undesirable processes (self-heating, caking, etc.) in the grain mass, which lead to a deterioration in the quality characteristics of the grain. As practice shows, the optimal moisture content of grain in the grain mound should not exceed 13...14%, which is the main factor of grain stability for storage. In this case, the amount of heat and carbon dioxide released in the grain mass itself and in all components of the grain mass that are harmful to the grain (with the exception of rodents and birds) is significantly reduced.

Investigation of the efficiency of the air distribution system for drying grain by means of active ventilation. On the above-ground granaries of peasant farms, floor installations are used, as stationary type SUV, telescopic type TUV. To determine the technological efficiency of floor-standing installations, a technique has been developed for conducting an experimental study. Experiments were carried out to study the process of drying grain using a floor-standing experimental installation in the form of a section based on TUV.

Experimental research technique. Figure 1 shows a diagram of the experimental setup. The tank 1 of the installation has a rectangular shape and is made of perforated steel sheet with a hole diameter of 2 mm. Dimensions of the tank: 3*3*2 m. At the bottom of the tank 1 along its axial line there are air distribution channels 3 having a conical shape with a base diameter of 200 mm, facing the opposite walls of the container. Large bases of the channels through diffuser 4 and pipelines were connected with a centrifugal fan VTS 4-70-2,5 with parameters: power 0,55 kW, air flow rate 1500 m³/h and pressure loss 1000 Pa [6].

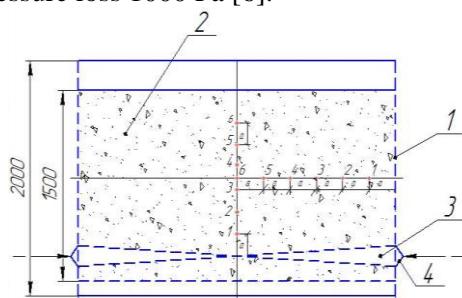

Figure 1 – Schematic of the experimental setup: 1 - perforated container; 2 - grain embankment; 3 - air distribution channels; 4 - diffuser

Product, initial parameters. A grain heap of wheat of the "Atbasar" variety was accepted with a moisture content of 25% and a temperature of 22°C, the height of the grain mound in the tank is 1,5 m.

The study was carried out according to the well-known method of Institute "Grain" (Moscow) in accordance with the standards for determining the moisture content of grain SS 13586.5-2015 /RF/ [6] and the method of grain sampling SS 13586.3-2015 /RF/ [7].

According to the well-known research technique, to determine the technological parameters of the grain mound from 6 points of the grain mound along the height and, accordingly, the length of the container, a sample was taken of 6*2 = 12 times, each weighing 50 g.

The air flow velocity at the outlet of the diffuser 4 (Fig.1) was assumed to be no more than the standard value for grain ventilation - 0,02 m/s.

The procedure for conducting experiments.

To measure the temperature and moisture content of the grain in the grain mound, 6 points were marked along the height and length of the embankment along the tank centerline. For this purpose, appropriate sampling holes are drilled in the tank wall. Taking into account the distance between the sampling points and the designated points of the embankment, the position of the holder of the РПО-1,6*50 sampler was adjusted in accordance with the specified depth of its penetration into the grain mound. Points in the mound for measuring grain temperature and sampling: 1,2,3,4,5 and 6 (Fig. 1).

Control and measuring devices: vertical electrocontact mercury thermometer ТПК-II; sampler РПО-1,6*50, laboratory drying cabinet СIII-4. **Parameter measurement technique:** the initial and final moisture content of grain at six points along the height of the grain mound and along the length of the air distribution channel were determined according to a well-known method [6,7]: the moisture content of samples, each weighing 50 g, was determined using an СIII-4 drying cabinet. The initial and final temperatures of the grain at the corresponding points were measured using a ТРК-Р electrocontact mercury thermometer.

The procedure for measuring the temperature of the grain at the characteristic points 1, 2, 3, and 6 in the mound (Fig.1). In the experimental setup, the mound was ventilated with an air stream heated to 60°C degrees using a heater for 2 hours. The grain temperatures were measured at characteristic points with an electric contact thermometer in accordance with the measurement procedure. For this, a thermometer, connected to an alternating current source with a frequency of 50 Hz, was directed to the corresponding characteristic point in the mound through the corresponding holes on the tank.

The measurement results were entered in Table 1.

Analysis and discussion of research results. Table 1 below shows the results of grain ventilation with an initial moisture content of 25%, a temperature of 22°C in a perforated tank for 120 minutes at an air temperature of 60°C. Figure 3 shows a graph of changes in moisture ω_3 (%) and grain temperature t_3^0 C at the accepted characteristic points mass of grain: 1,2,3,4,5 and 6, that is, depending on the height and width of the mound of ventilated mass of grain. The moisture content and temperature of the grain in the embankment vary depending on the direction of the air flow. The air flow gives off heat to the grains and, having cooled down, together with the evaporated moisture, is directed from the intergranular space to the outlet. When the grain is dried with heated air at 60°C, the

surface moisture of the grain evaporates and the grain moisture gradually decreases.

The moisture and temperature of the grain varies greatly in the vertical direction in accordance with the direction of the air flow. For example, when the embankment is ventilated from bottom to top at characteristic points along the vertical №1 and №6 (Fig. 2), the humidity is 16% and 25%, the temperature is 33 and 28°C (curves 1 and 2 are characteristic points along the vertical). The moisture and temperature of the grain horizontally change slightly. Since at the characteristic points on the horizontal lines №1 and №6 the humidity is 17% and 18%, the temperature is 33°C and 28°C (in Fig. 2, curves 3,4 refer to the characteristic points along the horizontal).

Table 1 - The results of drying wheat grain at an initial moisture content of 25%, a temperature of 22°C by the method of active ventilation (drying time 120 min, air temperature 60°C)

Results		Characteristic points 1 ... 6 in the grain mound					
		1	2	3	4	5	6
Grain moisture, %	By the height of the grain mound	16	17,4	18	22	23	25
	Along the length of the grain mound	18	18	18	18	19	20
Grain temperature, t°C	By the height of the grain mound	Characteristic points 1 ... 6 in the grain mound					
		33	32	30	26	24	28
By the width of the grain mound		30	30	30	29	28	28

The air flow injected into the grain mound from the floor air distribution channel of the tank in the vertical direction is unevenly distributed in the intergranular space. Moving upwards, the grain drying efficiency gradually decreases. The conical design of the horizontal duct allows uniform distribution of the air flow in the horizontal direction. Since along the horizontal axis of the container (width of the mound), the moisture content and temperature of the grain change insignificantly. In the vertical direction, the grain temperature decreases with distance from the floor air distribution channel (4th curve, Fig. 2), and in the horizontal direction, the change in grain temperature does not exceed 2% (2nd curve).

The air flow injected into the grain mound from the floor air distribution channel of the tank in the vertical direction is unevenly distributed in the intergranular space. Moving upwards, the grain drying efficiency gradually decreases. The conical design of the horizontal duct allows uniform distribution of the air flow in the horizontal direction. Since along the horizontal axis of the container (width of the mound), the moisture content and temperature of the grain change insignificantly. In the vertical direction, the grain

temperature decreases with distance from the floor air distribution channel (4th curve, Fig. 2), and in the horizontal direction, the change in grain temperature does not exceed 2% (2nd curve).

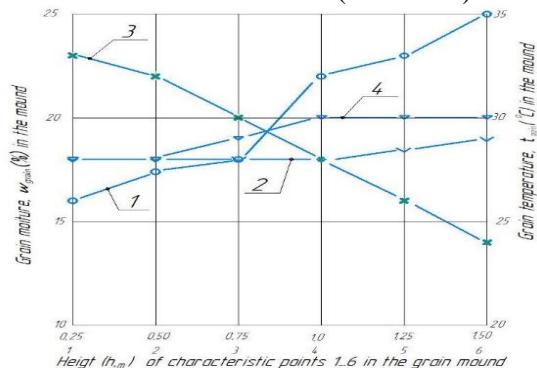

Figure 2 – Dependence of humidity ω_{grain} (%) and temperature t_0^0 C of wheat grain on the height (1,2) and width (3,4) of the mound during drying by active ventilation: 1,2 - vertically, 3,4 – horizontally

The results of the study confirm the main disadvantage of floor-standing units for ventilation of grain such as SUV, MUV, TUV, as an uneven distribution of air flow in the intergrainer space. Since according to the table of research results

(table 1), graphical dependences of humidity ω_3 (%) and temperature t^0C of wheat grain on the height (1,2) and width of the mound (3,4) of the grain mound were plotted when drying active ventilation: 1,2 - vertically, and, 3, 4 - horizontally.

The obtained dependences of humidity ω_3 (%) and temperature t^0C of wheat on the height and width of the grain embankment (m) during drying with the help of active ventilation made it possible to make sure of the low manufacturability of existing floor-standing installations (telescopic TUV, mobile MUV and stationary SUV), associated with uneven distribution of air flows in the intergrainer space of a grain mound. Only due to the cone-shaped design of the air distribution channels in telescopic units of the TUV type, the requirement for air distribution is almost met. However, in this variant, the requirements for the distribution of air flow in the intergranular space are met along the width of the grain mound (along the transverse axis), along which the air distribution channels of the installation are located.

Active ventilation or drying of grain in the hopper at stationary mode. Uneven distribution of air flow in the intergrainerly space significantly reduces the technological efficiency of installations for active ventilation of grain. Analyzing the results of the study, we came to the conclusion that when choosing the design of the air distribution channels, the designers did not take the physical laws of motion of a continuous medium as a basis for creating the installation.

The mass conservation law when the air flow moves through the channel of a particular system is expressed in the following form: $V_{air} = F_1 v_1 = F_2 v_2 = \dots = F_n v_n$, if a $F_1, F_2 \dots F_n$ - the 1,2 ... n-th of the channel cross-sections along its length; $v_1, v_2 \dots v_n$ - air velocities in the 1,2 ... n-th of the channel cross-sections corresponding sections of 1,2 ... nth channel sections ($F_1, F_2 \dots F_n$).

Fig. 3 shows a diagram of a ventilated bunker, which differs in the design features of the air distribution channels. The main purpose of the hopper is to dry freshly harvested grain and periodically active ventilation of the seed during storage. The hopper for AVG consists of two containers designed as a "pipe in a pipe": a body 1 with a solid construction, inside which there is a mesh container 4. For ventilation or drying of the mound in the bunker, there are two air distribution channels 2,3 of a tapered shape and a telescopic structure. The hopper for active ventilation of grain consists of two containers designed as a "pipe in a pipe": a body with a solid construction, inside which there is a mesh container. For ventilation or drying of the mound in the bunker, there are two air

distribution channels of a tapered shape and a telescopic structure. In connection with the expedient application of the law of conservation of mass when choosing a design, the air distribution ducts are made with a variable cross-section in the direction of air movement in accordance with the purpose of the ducts. Since, in the direction of the air flow, the channel 3 (Fig. 3) for air distribution in the intergrain space is made with a decreasing cross-section, and the channel 2 for sucking air with moisture - with an increasing cross-section. Therefore, the air distribution channels have a conical shape with a varying cross-section in direction of movement of continuous media and are located opposite each other in the form of two spirals in space (Fig.3).

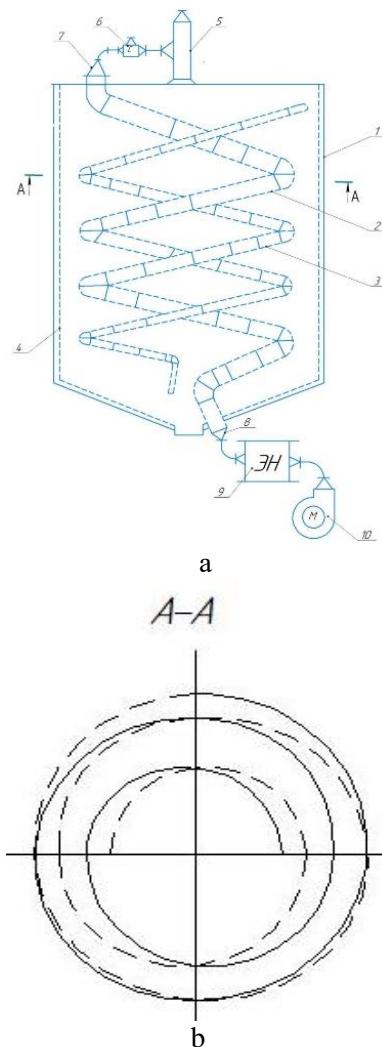

Figure 3. Ventilated bunker: a) bunker layout: 1 - case; 2 - suction channel; 3 - air distribution channel; 4 - perforated container; 5 - exhaust fan; 6 - capacitor; 7 - suction-, 8 - discharge branch pipes; 9 - electric heater; 10 - blower fan. b) the direction of the spiral lay of the air distribution channels

Purpose of the channels (Fig. 3): injection - for air flow distribution in the intergrain space of the

mound; suction channel - to remove moisture with the air stream from the intergrain space of the mound. The telescopic design of the air distribution channels allows you to adjust their position depending on the grain level in the hopper by changing the length using a special longitudinal rod. Depending on the purpose, the pressure (discharge) and suction channels are connected to the ventilation system with the help of branch pipe at one end, at the other end of the channels is blunt (closed). The distance between the channels is set depending on the moisture content of the grain, if necessary, it can be adjusted.

The use of the installation (Fig. 3) increases the technological efficiency of the processes of active ventilation of grain during storage, drying of grain during reception, reduces operating costs, due to which the cost of storing grain will be significantly reduced. The chosen design of the air distribution channels of the unit for the ventilated bunker increases the technological efficiency of ventilation due to the uniform distribution of the air flow in the intergrain space. Drying of the newly harvested wet grain when it is received by the method of active ventilation, elimination of self-heating of the grain embankment during storage, aeration and fumigation increase the nutritional properties of the grain and disinfect it, allows unripe seeds to ripen. In this regard, it is advisable to use a new design of a ventilated hopper for processing and storing seeds, drying newly harvested grain.

Conclusion. An analytical review was carried out of the known floor-standing units for ventilation of grain in the vertical direction such as SUV, PUV and TUV for horizontal ventilation of grain in the premises of grain warehouses and bunker installations for vertical ventilation of grain in bunkers such as "Pectus" and VB. As a result of exploratory research, the main and essential reason for their low technological efficiency was revealed. In scientific and practical terms, an experimental study was carried out, as a result of which the reason for the uneven distribution of the air flow in the intergrainer space of the mound during ventilation was confirmed. The use of floor-standing units for active vertical ventilation of the grain embankment is accompanied by high operating costs and low technological efficiency. The air flow injected into the grain mound from the floor air distribution

channel of the tank in the vertical direction is unevenly distributed in the intergranular space. Moving upwards, the grain drying efficiency gradually decreases. The conical design of the horizontal duct allows uniform distribution of the air flow only in the horizontal direction. Since along the horizontal axis of the container (width of the mound), the moisture content and temperature of the grain change insignificantly. In the vertical direction, the grain temperature decreases with distance from the floor air distribution channel (4th curve, Fig.3), and in the horizontal direction, the change in grain temperature does not exceed 2% (2nd curve).

As a result of experimental studies, the reason for the main disadvantage of telescopic floor installations of the TUV type was revealed - the low technological efficiency of grain ventilation. The air flow along the height of the grain mound is unevenly distributed in the intergrain space. Consequently, when designing ventilated bunkers and floor storage facilities, the regularity of movement and preservation of a continuous medium was not taken into account. The energy intensity of the ventilated bunker depends on the pressure losses, which must be experimentally established as the dependence of the aerodynamic resistance of the intergrain space of the grain on the height (thickness) of the grain mound.

In the proposed ventilated bunker, it is possible to carry out grain drying by means of active ventilation of the grain bulk. As a result of an analytical review and search research, the factors influencing the technological efficiency of grain drying by ventilation were identified. A rational design of a bunker installation for grain ventilation has been chosen. The unit is located inside the mesh tank of the bunker and consists of two mesh spiral channels of a conical shape, one of which is designed for uniform distribution of the air flow in the intergrain space, and the other for removing air from the intergrain space along with the evaporated moisture. The introduction into production of the adopted technical solutions for the choice of an effective method of ventilation of the grain mound and the rational design of the installation for its implementation increases the technological efficiency and reduces the unit costs of storing the grain mound in floor rooms and in bunkers.

Аскарова А.А.^{1*}, Альпесов Е.А.¹, Баржаксина Б.А.¹, Аскаров А.²

¹С. Сейфуллин атындағы агротехникалық университет, Нұр-Сұлтан, Қазақстан;

²Алматы технологиялық университеті, Алматы, Қазақстан.

E-mail: e_alpeisov@mail.ru

ДӘНДІ ЖЕЛДЕТУ ТИІМДІЛІГІН АРТТАРУ МҮМКІНДІКТЕРІН НЕГІЗДЕУ

Аннотация: мақалада құрылымы белгілі желдегілетін шанақтар мен астықты едендік белсенді желдегу қондырғыларының кемшіліктерін негіздеу және қондырғылардың ауа таратқыш каналдарының тиімді құрылымын іріктеу арқылы үймеге астықты белсенді желдегу процесінің технологиялық тиімділігін көтеру мәселесі қарастырылған. Сиымдылықтардағы (шанақтар, силостар) астықты белсенді желдегу тәсілдеріне талдау жүргізіліп, дән массасын еден үстінде және сиымдылықтарда белсенді желдегуге арналған қондырғылардың құрылымдарына байланысты принциптік кемшілігі анықталды. Дәнді тұрақты сақтауға арналған белгілі желдегілетін шанақтар мен астықты едендік белсенді желдегу қондырғыларының технологиялық тиімділігін бағалау үшін эксперименттік зерттеу жүргізілді. Эксперименттік зерттеу нәтижелерін талдау негізінде дән үймесінің ішінде әркелкі температуралық өріс пайда болуы себебі жарияланды. Үймеге дәнді желдегу тиімділігінің тәмендігі ауа ағынының (жұмысшы агент) дәнаралық кеңістікке бірқалыпты таралмаудына байланысты. Желдегілетін шанақтардың сәйкес қолданымды қондырғыларының ауа тарату каналдарының пішіні цилиндрлік болуы, ауа ағынының үймеге дәнаралық кеңістіктегі бірқалыпты таралмаудың басты себебі болып табылады. Желдегу қондырғысының ауа тарату каналының тиімді құрылымын іріктеу барысында тұтас орта, мысалы, ауа ағыны үшін зат массасының сақтау заңдылығы басшылықта алынбаған. Дәнді белсенді желдегу қондырғысының құрылымы тиімді іріктелген желдегу шанагы ұсынылды. Бұл желдегу шанагының белгілі құрылымдардан принциптік ерекшелігі дән үймесінде ауа ағының бірқалыпты тарату тәсіліне негізделген. Шанақ ішінде дәнді белсенді желдегу қондырғысы ауа ағынығ үйме ішіне айдауға және желдегу тәсілімен дәнді кептіру қарастырылған жағдайда буланған ылғалды ауамен бірге сорып әкетуге арналған екі каналдан тұрады. Ауа тарату каналдарының құрылымын ұзындығы бойынша кеңістіктегі спираль түрінде орындау нәтижесінде буланған ылғалдың дәннің шеткі қабаттарында салқындалап конденсациялануының алдын алады. Зат массасының сақталу заңдылығы ауа тарату каналдарының конустық пішіні есебінен орындалып, нәтижесінде дәнаралық кеңістіктегі бірқалекі температуралық өріс пайда болып, бірқалыпты ылғалдылық сақталады.

Түйін сөздер: қондырғы, шанақ, астық, сақтау, белсенді желдегу, кептіру, ылғалдылық, температура, дәнаралық кеңістік, дән үймесі, ауа, тарату каналдары.

Аскарова А.А.^{1*}, Альпесов Е.А.¹, Баржаксина Б.А.¹, Аскаров А.²

¹Казахский агротехнический университет им. С.Сейфуллина, Нур-Султан, Казахстан;

²Алматинский технологический университет, Алматы, Казахстан.

E-mail: e_alpeisov@mail.ru

ОБОСНОВАНИЕ ВОЗМОЖНОСТИ ПОВЫШЕНИЯ ЭФФЕКТИВНОСТИ ВЕНТИЛИРОВАНИЯ ЗЕРНА В НАСЫПИ

Аннотация: рассмотрен вопрос повышения технологической эффективности процесса активного вентилирования зерна в насыпи путем обоснования недостатков существующих вентилируемых бункеров и напольных установок для вентилирования зерна и выбора рациональной конструкции воздухораспределительных каналов. Сделан анализ по способам активного вентилирования зернистых продуктов в емкостях (бункерах, силосах) и выявлен существенный недостаток в конструкции установок для вентилирования зерна при напольном и бункерном хранении. Проведено экспериментальное исследования для оценки технологической эффективности существующих установок для активного вентилирования зерна в насыпи при стационарном хранении. В результате анализа полученных результатов экспериментального исследования была выявлена причина неоднородного температурного поля внутри зерновой насыпи. Причина низкой эффективности процесса вентилирования зерна в насыпи связана с неравномерным распределением воздушного потока (рабочего агента) в межзерновом пространстве. В известных вентилируемых

бункерах с установкой соответствующего назначения воздухораспределительные каналы имеют цилиндрическую форму, что является существенной причиной неравномерного распределения воздушного потока в межзерновом пространстве насыпи. При выборе рациональной конструкции воздухораспределительного канала установки не учитывалась необходимость соблюдения закона сохранения массы для сплошной среды, например, воздушного потока. Предложен вентилируемый бункер с рациональной конструкцией установки для активного вентилирования зерна. Принципиальное отличие этого бункера от существующих заключается в способе равномерного распределения воздушного потока внутри зерновой насыпи. Установка для активного вентилирования зерна в бункере включает два канала, предназначенные для нагнетания воздуха в насыпь и удаления отработанного воздуха вместе с испарившейся влагой при сушке зерна способом активного вентилирования. Выполнение конструкции воздушных каналов по их длине в виде пространственной спирали устраняет конденсацию испаряемой влаги в наружных слоях зерновой насыпи. Закон сохранения массы соблюдается за счет конусообразной конструкции воздухораспределительных каналов, в результате чего в межзерновом пространстве насыпи создается однородное температурное поле и влажность.

Ключевые слова: установка, бункер, зерно, хранение, активная вентиляция, сушка, влажность, температура, межзерновое пространство, насыпь зерна, воздух, каналы распределения.

Information about authors:

Askarova Anipa Aidarovna – candidate of technical sciences, associate professor. Associate Professor of the Department of Technological Machines and Equipment of the Kazakh Agrotechnical University named after Saken Seifullin, Nur-Sultan, Kazakhstan; askarova56@mail.ru, <https://orcid.org/0000-0003-2751-5801>;

Alpeissov Yessenbay Ashimalievich – Doctor of Technical Sciences, Professor of the Department of "Power Supply" of the Kazakh Agrotechnical University named after Saken Seifullin, Nur-Sultan, Kazakhstan; e_alpeisov@mail.ru, <https://orcid.org/0000-0001-8917-0935>;

Barzhaksina Balzhan Aytkabylovna – Master's degree, PhD-doctoral student of the specialty "Technological machines and equipment" of the Kazakh Agrotechnical University named after Saken Seifullin, Nur-Sultan, Kazakhstan; balzhan18@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0003-3428-1712>;

Askarov Ardak, Master – Senior Lecturer of the Department of Mechanization and Automation, Almaty Technological University, Kazakhstan; ardak_198282@mail.ru, <https://orcid.org/0000-0003-8813-1336>.

REFERENCES

- [1] Budnikov D.A. Intensification of grain drying by active ventilation. Diss for a job. uch. Art. Doctor of Technical Sciences/ - Zernograd, 2008.
- [2] Trisyatsky L.A., Melnik B.E. Technology of reception, processing, storage of grain and products of its processing / -M.: Kolos, 1983. - 351 p.
- [3] Malin N.I. Energy-saving drying of grain / - M.: Kolos S, 2004-240s.
- [4] Askarova A.A., Aldashov B.A. Grain storage bin / Preliminary patent of the RK, No. 12514.
- [5] Bowmans G. Effective storage of grain / Oxford-Tokyo-Washington. Transfer Y. Dashevsky, -M., 2006.
- [6] State standard 13586.3-2015 Grain. Acceptance rules and sampling methods.
- [7] State standard 13586.5-2015 INTERSTATE STANDARD: Grain. Moisture determination method.
- [8] Askarova A.A. Innovative equipment and technologies for primary processing and storage of grain. Textbook // -publ. "Karakhan", -Taraz, 2013. - 25 p.s.

МАЗМҰНЫ
БИОТЕХНОЛОГИЯ

Асқарова А.А., Альпесісов Е.А., Баржаксина Б.А., Асқаров А. ДӘНДІ ЖЕЛДЕТУ ТИМДІЛІГІН АРТЫРУ МҮМКІНДІКТЕРІН НЕГІЗДЕУ.....	5
Асембаева Э.К., Сейдахметова З.Ж., Токтамысова А.Б. ПРЕБИОТИКАЛЫҚ ҚАСИЕТТЕРІ БАР КӨМІРСУЛАР КОМПОЗИЦИЯСЫН ҚОЛДАНУДЫ НЕГІЗДЕУ.....	13
Әбдірешов С.Н., Шыныбекова Ш.С., Бөрібай Э.С., Рахметулла Н.А., Сералиева С.Э. ЖАНУАРЛАРДА ҰЙҚЫ БЕЗІ ҚЫЗМЕТІНІҢ БҰЗЫЛУЫ КЕЗІНДЕГІ ҚАН АҒЫСЫНДАҒЫ ӨЗГЕРИСТЕР.....	21
Баймұқанов А., Алибаев Н.Н., Есембекова З.Т., Тулеубаев Ж., Мамырова Л.К. ТҮРКІСТАН ОБЛЫСЫНДА ТҮЙЕЛЕР ПАЙДАЛАНАТЫН АЗЫҚТАРДЫҢ ХИМИЯЛЫҚ ҚҰРАМЫ МЕН ҚОРЕКТІЛІГІ.....	31
Борулько В.Г., Иванов Ю.Г., Понизовкин Д.А., Шлычкова Н.А., Костамахин Н.М. ЖЫЛЫ МЕЗГІЛДЕ СИҮРҚОРАДАҒЫ ЖЫЛУАЛМАСУ ПРОЦЕССТЕРІН МАТЕМАТИКАЛЫҚ МОДЕЛДЕУ.....	37
Жуматаева У.Т., Дүйсембеков Б.А., Кидирбаева Х.К., Абсаттар Г.А. GALLERIA MILLONELLA L. ДЕРНӘСІЛДЕРІНЕ ҚАТЫСТЫ BEAUVÉRIA BASSIANA ЭНТОМОПАТОГЕНДІ САҢЫРАУҚҰЛАҚТАРЫ ИРКТЕЛІП АЛЫНғАН ШТАММДАРЫНЫҢ БИОЛОГИЯЛЫҚ БЕЛСЕНДІЛІГІ.....	43
Жұрынов Ф.М., Абдикеримова Г.И., Турлыбекова А.А., Саркулова Н.К., Абдрахманова М.Б. ҚАЗАҚСТАНДАҒЫ ЕТ ХАБЫ УШИН ПАНДЕМИЯНЫҢ ЭКОНОМИКАЛЫҚ САЛДАРЫ.....	50
Қозыкеева Ә.Т., Мұстафаев Ж.С., Таствирова Б.Е. ТОБЫЛ ӨЗЕНІНІҢ СУЖИНАУ АЛАБЫНЫҢ СУМЕН ҚАМТАМАСЫЗ ЕТУІН БАҒАЛАУДЫҢ ҚАЗІРГІ ЖАҒДАЙЫ ЖӘНЕ МӘСЕЛЕЛЕРІ.....	57
Кузьмина Н.Н., Петров О.Ю., Глотова И.А., Әубәакиров Х.А., Баймұқанов Д.А. ДИГИДРОКВЕРЦЕТИННІҢ CROSSACOB-500 БРОЙЛЕР ТАУЫҚТАРЫНЫҢ ЕТ ӨНІМДІЛІГІНЕ ӘСЕРІ.....	64
Насиев Б.Н., Тулагенова Д.К., Беккалиев А.К., Жанаталапов Н.Ж. ЖАРТЫЛАЙ ШӨЛЕЙТ АЙМАҚТЫҢ ТАБИҒИ АЛҚАПТАРЫНДАҒЫ ДИГРЕССИЯ ҮРДІСТЕРІ.....	71
Сапаков А.З., Сапакова С.З., Өсер Д.Е. ОЗОНДАЛҒАНАУАНЫҚОЛДАНАОТЫРЫП, ГИДРОПОНИКАЛЫҚ ЖАСЫЛ ЖЕМ ӨНДІРУ ПРОЦЕСІН ЖАНДАНДЫРУ.....	80
Такибаева А.Т., Касенов Р.З., Демец О.В., Жумадилов С.С., Бакибаева А.А. (BETULAKIRGHISORUM) ҚЫРҒЫЗ ҚАЙЫҢЫНЫҢ ҚАБЫҒЫНАН СІЛТІЛІК ГИДРОЛИЗ ЖӘНЕ МИКРОТОЛҚЫНДЫ СӘУЛЕЛЕНДІРУ ӘДІСТЕРІМЕН БЕТУЛИНДІ БӨЛІП АЛУ.....	87
Турметова Г.Ж., Тойжигитова Б.Б., Смағұлова Д.Ә., Мендигалиева А.С. ТҮРКІСТАН ОБЛЫСЫНДА ӨСІРІЛЕТІН ҚАУЫННЫҢ СҰРЫПТЫҚ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ.....	93

Урозалиев Р.А., Есімбекова М.А., Алимгазинова Б.Ш., Мукин К.Б.	
ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫң АСТЫҚ ДАҚЫЛДАРЫНЫҢ (БИДАЙДЫҢ) ГЕНЕТИКАЛЫҚ РЕСУРСТАРЫН ДАМЫТУ СТРАТЕГИЯСЫ.....	101

ХИМИЯ ҒЫЛЫМДАРЫ

Баговат., Жантасов К., Гүлжан Б., Захиевна Г., Сапаргалиева Б.	
ТЕХНОГЕНДІК ҚОЖ ҚАЛДЫҚТАРЫ ТҮРІНДЕГІ ҚАЙТАЛАМА РЕСУРСТАРДЫ ҰТЫМДЫ ПАЙДАЛАНУ ПЕРСПЕКТИВАЛАРЫ.....	110

Джумадилов Т.К., Тотхусқызы Б., Аскар Т., Гражулявичюс Ю.В.	
СКАНДИЙ МЕН ЛАНТАН СУЛЬФАТЫ ЕРІТІНДІСІНДЕГІ БЕЛСЕНДІРІЛГЕН ПОЛИАКРИЛ ҚЫШҚЫЛЫ МЕН ПОЛИЭТИЛЕНИМИННІң ГИДРОГЕЛЬДЕРІНІҢ ҚАШЫҚТЫҚТАН ӘРЕКЕТТЕСУ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ.....	116

Құдайберген А.А., Нұрлыбекова А.К., Дюсебаева М.А., Юнь Цян Фэн, Женіс Ж.	
ARTEMISIATERRAE-ALBAE ФИТОХИМИЯЛЫҚ ЗЕРТТЕУ.....	122

Мырзабеков Б.Э., Маханбетов А.Б., Гаипов Т.Э., Баевов А., Абдувалиева У.А.	
КОМПОЗИТТІ МАРГАНЕЦ ДИОКСИДІ-ГРАФИТ ЭЛЕКТРОДЫН ЖАСАУ ЖӘНЕ ОНЫҢ ЭЛЕКТРОХИМИЯЛЫҚ ҚАСИЕТІН ЗЕРТТЕУ.....	129

Ысқақ Л.К., Жамбылбай Н.Ж., Мырзахметова Н.О.	
AMBERLITE IR-120 ЖӘНЕ АВ-17-8 ӨНЕРКӘСПТІК ИОН АЛМАСУ ШАЙЫРЛАРЫ НЕГІЗІНДЕ ИНТЕРПОЛИМЕРЛІК ЖҮЙЕМЕН ЛАНТАН ИОНДАРЫНЫң СІҢІРІЛУІ.....	137

Хусайн Б.Х., Бродский А.Р., Сасс А.С., Яскевич В.И., Рахметова К.С.	
ӨНЕРКӘСПТІК КӘСПОРЫНДАР МЕН АВТОКӨЛІКТІҢ ПАЙДАЛАНЫЛҒАН ГАЗДАРЫНЫң ҮЙЛІТТІ КОМПОНЕНТТЕРІНІң КАТАЛИЗДІК БЕЙТАРАПТАНДЫРҒЫШТАРЫНЫң УЛАНУЫН ЖӘНЕ РЕГЕНЕРАЦИЯСЫН ЗЕРТТЕУ.....	143

ФИЗИКА ҒЫЛЫМДАРЫ

Акназаров С.Х., Мутушев А.Ж., Пономарева Е.А., Байракова О.С., Головченко О.Ю.	
БОР АНГИДРИДІН АЛЮМИНИЙМЕН ҚАЛПЫНА КЕЛТІРУ ПРОЦЕСІНІң ТЕРМОДИНАМИКАЛЫҚ ЕСЕПТЕРІ.....	150

Жилкашинова Ас.М., Скаков М.К., Жилкашинова Ал.М., Градобоев А.В.	
КӨП ҚАТТЫ ИОНДЫҚ-ПЛАЗМАЛЫҚ ҚАБЫЛДАУ CR-AL-CO-Y ЖӘНЕ ОНЫҢ ФАЗАЛЫҚ ҚҰРАМЫ.....	158

Сағындықова Г.Е., Қазбекова С.Ж., Абденова Г.А., Ермекова Ж.К., Елстс Э.	
TL ⁺ ИОНДАРЫМЕН АКТИВТЕндірілген LIKSO ₄ КРИСТАЛЫНЫң ФОТОЛЮМИНЕСЦЕНЦИЯСЫ.....	167

СОДЕРЖАНИЕ

БИОТЕХНОЛОГИЯ

Аскарова А.А., Альпесисов Е.А., Баржаксина Б.А., Аскаров А. ОБОСНОВАНИЕ ВОЗМОЖНОСТИ ПОВЫШЕНИЯ ЭФФЕКТИВНОСТИ ВЕНТИЛИРОВАНИЯ ЗЕРНА В НАСЫПИ.....	5
Асембаева Э.К., Сейдахметова З.Ж., Токтамысова А.Б. ОБОСНОВАНИЕ ПРИМЕНЕНИЯ УГЛЕВОДНОЙ КОМПОЗИЦИИ С ПРЕБИОТИЧЕСКИМИ СВОЙСТВАМИ.....	3
Абдрешов С.Н., Шыныбекова Ш.С., Борибай Э.С., Рахметулла Н.А., Сералиева С.Э. ИЗМЕНЕНИЯ В КРОВОТОКЕ ПРИ НАРУШЕНИИ ФУНКЦИИ ПОДЖЕЛУДОЧНОЙ ЖЕЛЕЗЫ У ЖИВОТНЫХ.....	21
Баймukanov A., Алибаев Н.Н., Есембекова З.Т., Тулеубаев Ж., Мамырова Л.К. ХИМИЧЕСКИЙ СОСТАВ И ПИТАТЕЛЬНОСТЬ ИСПОЛЬЗУЕМЫХ ВЕРБЛЮДАМИ КОРМОВ В ТУРКЕСТАНСКОЙ ОБЛАСТИ.....	31
Борулько В.Г., Иванов Ю.Г., Понизовкин Д.А., Шлычкова Н.А., Костамахин Н.М. МАТЕМАТИЧЕСКОЕ МОДЕЛИРОВАНИЕ ПРОЦЕССОВ ТЕПЛООБМЕНА В КОРОВНИКЕ ДЛЯ ТЕПЛОГО ПЕРИОДА.....	37
Жуматаева У.Т., Дүйсембеков Б.А., Кидирбаева Х.К., Абсаттар Г.А. БИОЛОГИЧЕСКАЯ АКТИВНОСТЬ ОТОБРАННЫХ ШТАММОВ ЭНТОМОПАТОГЕННЫХ ГРИБОВ <i>BEAUVERIA BASSIANA</i> В ОТНОШЕНИИ ЛИЧИНОК <i>GALLERIA MILLONELLA L.</i>	43
Журинов Г.М., Абдикеримова Г.И., Турлыбекова А.А., Саркулова Н.К., Абрахманова М.Б. ЭКОНОМИЧЕСКИЕ ПОСЛЕДСТВИЯ ПАНДЕМИИ ДЛЯ МЯСНОГО ХАБА В КАЗАХСТАНЕ.....	50
Козыкеева А.Т., Мустафаев Ж.С., Тастемирова Б.Е. СОВРЕМЕННОЕ СОСТОЯНИЕ И ПРОБЛЕМЫ ОЦЕНКИ ВОДООБЕСПЕЧЕННОСТИ ВОДОСБОРА БАССЕЙНА РЕКИ ТОБЫЛ57	
Кузьмина Н.Н., Петров О.Ю., Глотова И.А., Аубакиров Х.А., Баймukanов Д.А. ВЛИЯНИЕ ДИГИДРОКВЕРЦЕТИНА НА МЯСНУЮ ПРОДУКТИВНОСТЬ ЦЫПЛЯТ-БРОЙЛЕРОВ КРОССА КОББ-500.....	64
Насиев Б.Н., Тулегенова Д.К., Беккалиев А.К., Жанаталапов Н.Ж. ПРОЦЕССЫ ДИГРЕССИИ ЕСТЕСТВЕННЫХ УГОДИЙ ПОЛУПУСТЫННОЙ ЗОНЫ.....	71
Сапаков А.З., Сапакова С.З., Айнабекова Т. Б., Өсер Д.Е. ИНТЕНСИФИКАЦИЯ ПРОЦЕССА ПРОИЗВОДСТВА ГИДРОПОННОГО ЗЕЛЕНОГО КОРМА С ИСПОЛЬЗОВАНИЕМ ОЗОНИРОВАННОГО ВОЗДУХА.....	80
Такибаева А.Т., Касенов Р.З., Демец О.В., Жумадилов С.С., Бакибаев А.А. ВЫДЕЛЕНИЕ БЕТУЛИНА ИЗ БЕРЕСТЫ БЕРЕЗЫ КИРГИЗСКОЙ (<i>BETULAKIRGHISORUM</i>) МЕТОДАМИ ЩЕЛОЧНОГО ГИДРОЛИЗА И МИКРОВОЛНОВОГО ИЗЛУЧЕНИЯ.....	87
Турметова Г.Ж., Тойжигитова Б.Б., Смағұлова Д.Ә., Мендигалиева А.С. СОРТОВЫЕ ОСОБЕННОСТИ ДЫНИ, ВЫРАЩИВАЕМОЙ В ТУРКЕСТАНСКОЙ ОБЛАСТИ.....	93
Урозалиев Р.А., Есимбекова М.А., Алимгазинова Б.Ш., Мукин К.Б. СТРАТЕГИЯ РАЗВИТИЯ ГЕНЕТИЧЕСКИХ РЕСУРСОВ ЗЕРНОВЫХ КУЛЬТУР (ПШЕНИЦА) РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН.....	101

ХИМИЧЕСКАЯ НАУКА

Баговат., Жантасов К., Бектуреева Г., Захиевна Г., Сапаргалиева Б. ПЕРСПЕКТИВЫ РАЦИОНАЛЬНОГО ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ВТОРИЧНЫХ РЕСУРСОВ В ВИДЕ ТЕХНОГЕННЫХ ШЛАКОВЫХ ОТХОДОВ.....	110
Джумадилов Т.К., Тотхускызы Б., Аскар Т., Гражулявичюс Ю.В. ОСОБЕННОСТИ ДИСТАНЦИОННОГО ВЗАИМОДЕЙСТВИЯ АКТИВИРОВАННЫХ ГИДРОГЕЛЕЙ ПОЛИАКРИЛОВОЙ КИСЛОТЫ И ПОЛИЭТИЛЕНИМИНА В РАСТВОРАХ СУЛЬФАТА СКАНДИЯ И ЛАНТАНА.....	116
Кудайберген А.А., Нурлыбекова А.К., Дюсебаева М.А., Юнь Цзян Фэн, Женис Ж. ФИТОХИМИЧЕСКИЕ ИССЛЕДОВАНИЯ <i>ARTEMISIATERRAE-ALBAE</i>	122
Мырзабеков Б. Э., Гаипов Т.Э., Маханбетов А.Б., Баевов А., Абдувалиева У.А. РАЗРАБОТКА КОМПОЗИТНОГО ЭЛЕКТРОДА ДИОКСИДА МАРГАНЦА-ГРАФИТА И ИССЛЕДОВАНИЕ ЕГО ЭЛЕКТРОХИМИЧЕСКИХ СВОЙСТВ.....	129
Ысқақ Л.К., Жамбылбай Н.Ж., Мырзахметова Н.О. СОРБЦИЯ ИОНОВ ЛАНТАНА ИНТЕРПОЛИМЕРНОЙ СИСТЕМОЙ НА ОСНОВЕ ПРОМЫШЛЕННЫХ ИОНООБМЕННЫХ СМОЛ AMBERLITE IR-120 И AB-17-8.....	137
Хусайн Б.Х., Бродский А.Р., Сасс А.С., Яскевич В.И., Рахметова К.С. ИССЛЕДОВАНИЕ ОТРАВЛЕНИЯ И РЕГЕНЕРАЦИИ КАТАЛИТИЧЕСКИХ НЕЙТРАЛИЗАТОРОВ ТОКСИЧНЫХ КОМПОНЕНТОВ ВЫХЛОПНЫХ ГАЗОВ ПРОМЫШЛЕННЫХ ПРЕДПРИЯТИЙ И АВТОТРАНСПОРТА.....	143

ФИЗИЧЕСКАЯ НАУКА

Акназаров С.Х., Мутушев А.Ж., Пономарева Е.А., Байракова О.С., Головченко О.Ю. ТЕРМОДИНАМИЧЕСКИЕ РАСЧЕТЫ ПРОЦЕССА ВОССТАНОВЛЕНИЯ БОРНОГО АНГИДРИДА АЛЮМИНИЕМ.....	150
Жилкашинова Ас.М., Скаков М.К., Жилкашинова Ал.М., Градобоев А.В. МНОГОСЛОЙНОЕ ИОННО-ПЛАЗМЕННОЕ ПОКРЫТИЕ CR-AL-CO-Y И ЕГО ФАЗОВЫЙ СОСТАВ.....	158
Сагындыкова Г.Е., Казбекова С.Ж., Абденова Г.А., Ермекова Ж.К., Елстс Э. ФОТОЛЮМИНЕСЦЕНЦИЯ LiKSO_4 , АКТИВИРОВАННЫХ ИОНАМИ TL^+	167

CONTENTS

BIOTECHNOLOGY

Askarova A., Alpeissov Y., Barzhaksina B., Askarov A. SUBSTANTIATION OF THE POSSIBILITY OF INCREASING THE EFFICIENCY OF DRYING OF GRAIN BY METHOD OF ACTIVE VENTILATION.....	5
Assembayeva E.K., Seidakmetova Z.Zh., Toktamyssova A.B. RATIONALE FOR APPLICATION OF CARBOHYDRATE COMPOSITION WITH PREBIOTIC PROPERTIES.....	13
Abdreshov S.N., Snynybekova Sh.S., BoribaiE.S., RachmetullaN.A., Seralieva S.E. CHANGES IN BLOOD FLOW DURING PANCREATIC DYSFUNCTION IN ANIMALS.....	21
Baimukanov A., Alibayev N.N., Yessembekova Z.T., Tuleubayev Zh., Mamyrova L.K. CHEMICAL COMPOSITION AND NUTRITIONAL VALUE OF CAMEL FEED IN TURKESTAN REGION.....	31
Borulko V.G., Ivanov Yu.G., Ponizovkin D.A., Shlychkova N.A., Kostomakhin N.M. MATHEMATICAL MODELING OF HEAT EXCHANGE PROCESSES IN A COWSHED FOR THE WARM PERIOD.....	37
Zhumatayeva U.T., Duisembekov B.A., Kidirbaeva Kh.K., Absattar G.A. BIOLOGICAL ACTIVITY OF SELECTED STRAINS OF ENTOMOPATHOGENIC FUNGI BEAUVERIA BASSIANA AGAINST LARVAE OF GALLERIA MILLONELLA L.....	43
Zhurynov G.M., Adbikerimova G.I., Turlybekova A.A., Sarkulova N.K., Abdrahmanova M.B. ECONOMIC IMPACT OF THE PANDEMIC ON THE MEAT HUB IN KAZAKHSTAN.....	50
Kozykeyeva A.T., Mustafaev Zh.S., Tastemirova B.E. CURRENT STATE AND PROBLEMS OF ASSESSMENT OF WATER SUPPLY IN THE TOBOL RIVER BASIN.....	57
Kuzmina N.N., Petrov O.Yu., Glotova I.A., Aubakirov Kh.A., Baimukanov D.A. IMPACT OF DIHYDROQUERTETIN ON MEAT PRODUCTIVITY OF THE COBB-500 BROILER CHICKEN.....	64
Nasiyev B.N., Tulegenova D.K., Bekkaliyev A.K., Zhanatalapov N.Zh. DIGRESSION PROCESSES OF NATURAL LANDS OF THE SEMI-DESERT ZONE.....	71
Sapakov A.Z., Sapakova S.Z., Øser D.E. INTENSIFICATION OF THE PRODUCTION PROCESS OF HYDROPONE GREEN FEED USING OZONIZED AIR.....	80
Takibayeva A.T., Kassenov R.Z., Demets O.V., Zhumadilov S.S., Bakibayev A.A. DERIVE BETULIN FROM KYRGYZ BIRCH BARK (BETULA KIRGHISORUM) THROUGH ALKALINE HYDROLYSIS AND MICROWAVE RADIATION METHODS.....	87
Turmetova G.Zh., Toyzhigitova B.B., Smagulova D.A., Mendigaliyeva F.S. VARIETAL CHARACTERISTICS OF MELON GROWN IN THE TURKESTAN REGION.....	93
Urozaliev R.A., Yessimbekova M.A., Alimgazinova B.Sh., Mukin K.B. STRATEGY FOR THE DEVELOPMENT OF KAZAKHSTAN CEREALS GENETIC RESOURCES (WHEAT).....	101

CHEMICAL SCIENCES

Bagova Z., Zhantasov K., Bektureeva G., Turebekova G., Sapargaliyeva B.	
PROSPECTS FOR THE RATIONAL USE OF SECONDARY RESOURCES IN THE FORM OF TECHNOGENIC SLAG WASTES.....	110
Jumadilov T.K., Totkhuskyz B., Askar T., Grazulevicius J.V.	
FEATURES OF REMOTE INTERACTION OF ACTIVATED HYDROGELS OF POLYACRYLIC ACID AND POLYETHYLENIMINE IN SCANDIUM AND LANTHANUM SULPHATE SOLUTIONS.....	116
Kudaibergen A.A., Nurlybekova A.K., Dyusebaeva M.A., Yun Jiang Feng, Jenis J.	
PHYTOCHEMICAL STUDY OF <i>ARTEMISIA TERRAE-ALBAE</i>	122
Myrzabekov B.E., Makhanbetov A.B., Gaipov T.E., Bayeshov A., Abduvalieva U.A.	
.DEVELOPMENT OF A COMPOSITE ELECTRODE OF MANGANESE DIOXIDE-GRAPHITE AND RESEARCH OF ITS ELECTROCHEMICAL PROPERTIES.....	129
Yskak L.K., Zhambylbay N.Zh., Myrzakhmetova N.O.	
SORPTION OF LANTHANUM IONS BY THE INTERPOLYMER SYSTEM BASED ON INDUSTRIAL ION EXCHANGERS «AMBERLITE IR-120:AB-17-8».....	137
Khusain B.Kh., Brodskiy A.R., Sass A.S., Yaskevich V.I., Rahmetova K.S.	
STUDY OF POISONING AND REGENERATION OF CATALYTIC CONVERTERS OF TOXIC COMPONENTS OF EXHAUST GASES FROM INDUSTRIAL ENTERPRISES AND VEHICLES.....	143

PHYSICAL SCIENCES

Aknazarov S.Kh., Mutushev A.Zh., Ponomareva E.A., Bayrakova O.S., Golovchenko O.Y.	
THERMODYNAMIC CALCULATIONS OF THE PROCESS OF REDUCTION OF BORICANHYDRIDE BY ALUMINIUM.....	150
Zhilakashinova As.M., Skakov M.K., Gradoboyev A.V., Zhilkashinova Al.M.	
MULTILAYER ION-PLASMA COATING CR-AL-CO-Y AND ITS PHASE COMPOSITION.....	158
Sagyndykova G.E., Kazbekova S.Zh., Elsts E., Abdenova G.A., Yermekova Zh.K.	
PHOTO LUMINESCENCE OF LiKSO ₄ ACTIVATED BY TL ⁺ IONS.....	167

**Publication Ethics and Publication Malpractice in the journals of the
National Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan**

For information on Ethics in publishing and Ethical guidelines for journal publication see <http://www.elsevier.com/publishingethics> and <http://www.elsevier.com/journal-authors/ethics>.

Submission of an article to the National Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan implies that the work described has not been published previously (except in the form of an abstract or as part of a published lecture or academic thesis or as an electronic preprint, see <http://www.elsevier.com/postingpolicy>), that it is not under consideration for publication elsewhere, that its publication is approved by all authors and tacitly or explicitly by the responsible authorities where the work was carried out, and that, if accepted, it will not be published elsewhere in the same form, in English or in any other language, including electronically without the written consent of the copyright-holder. In particular, translations into English of papers already published in another language are not accepted.

No other forms of scientific misconduct are allowed, such as plagiarism, falsification, fraudulent data, incorrect interpretation of other works, incorrect citations, etc. The National Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan follows the Code of Conduct of the Committee on Publication Ethics (COPE), and follows the COPE Flowcharts for Resolving Cases of Suspected Misconduct (http://publicationethics.org/files/u2/New_Code.pdf). To verify originality, your article may be checked by the originality detection service Cross Check <http://www.elsevier.com/editors/plagdetect>.

The authors are obliged to participate in peer review process and be ready to provide corrections, clarifications, retractions and apologies when needed. All authors of a paper should have significantly contributed to the research.

The reviewers should provide objective judgments and should point out relevant published works which are not yet cited. Reviewed articles should be treated confidentially. The reviewers will be chosen in such a way that there is no conflict of interests with respect to the research, the authors and/or the research funders.

The editors have complete responsibility and authority to reject or accept a paper, and they will only accept a paper when reasonably certain. They will preserve anonymity of reviewers and promote publication of corrections, clarifications, retractions and apologies when needed. The acceptance of a paper automatically implies the copyright transfer to the National Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan.

The Editorial Board of the National Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan will monitor and safeguard publishing ethics.

Правила оформления статьи для публикации в журнале смотреть на сайте:

www:nauka-nanrk.kz

**ISSN 2518-1483 (Online),
ISSN 2224-5227 (Print)**

<http://reports-science.kz/index.php/en/archive>

Редакторы: *М.С. Ахметова, А. Ботанқызы, Д.С. Аленов, Р.Ж. Мрзабаева*
Верстка на компьютере *В.С. Зикирбаевой*

Подписано в печать 15.08.2021.
Формат 60x881/8. Бумага офсетная. Печать - ризограф.
8,5 п.л. Тираж 300. Заказ 4.